

В І Д Г У К
офіційного опонента на дисертаційну роботу
Назарової Ірини Ярославівни
«Модернізація електронних обліково-інформаційних систем в
корпоративних об'єднаннях», подану на здобуття наукового ступеня доктора
економічних наук за спеціальністю
08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності)

Актуальність теми дисертаційної роботи. Функціонування підприємств неможливе без своєчасної та достовірної інформації, яка формується, перш за все, у системі бухгалтерського обліку. Характерними ознаками сучасної постіндустріальної економіки є потреба у збільшенні інформаційного наповнення управління, що обумовлює необхідність посилення уваги до облікового процесу, вивчення впливу комп'ютерно-комунікаційних технологій на систему інформаційного забезпечення підприємницької діяльності. В умовах використання електронних обліково-інформаційних систем значно зростає ефективність управління, підвищується рівень контролю за господарськими процесами.

Існуючі виклики сучасного інформаційного суспільства зумовлюють потребу та підтверджують актуальність модернізації комп'ютерно-інформаційної обробки облікової інформації суб'єктів господарювання, зокрема, стосовно формування електронних документів та захисту інформації, розробки науково-методичних та організаційних засад використання «хмарних» технологій для вирішення поставлених управлінських завдань, поглиблення комунікаційних зав'язків з користувачами інформаційних ресурсів. Особливо це важливо для таких складних господарських структур, якими є корпоративні об'єднання.

Дані розробки Назарової Ірини Ярославівни є вагомим доповненням до подальшого вивчення та розвитку висунутих у дисертації ідей.

Зв'язок теми дисертаційної роботи з науковими планами, програмами, фундаментальними та прикладними дослідженнями. Подана до захисту дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Західноукраїнського національного університету. Результати дослідження використані при розробці кількох держбюджетних тем, зокрема, «Концепція розвитку управлінського обліку в транснаціональних корпораціях» (номер державної реєстрації 0117U000411), «Модернізація бухгалтерського обліку з використанням комп'ютерно-комунікаційних технологій для забезпечення кібербезпеки підприємств» (номер державної реєстрації 0120U102054), «Домінанти управлінського обліку в умовах діджиталізації для забезпечення економічної безпеки у воєнний і післявоєнний періоди» (номер державної реєстрації 0123U101580) та інших науково-дослідних робіт за темами: «Розвиток системи бухгалтерського та управлінського обліку в умовах соціально-економічних викликів» (номер державної реєстрації 0122U000927), «Концепція організації автоматизованого фінансового та управлінського обліку у ТзОВ «Пуск і наладка» (номер держреєстрації 0115U001608).), при виконанні яких автором розроблені пропозиції з удосконалення теоретичних і прикладних положень щодо формування обліково-інформаційних систем на базі сучасних комп'ютерно-комунікаційних технологій.

Ступінь обґрунтованості і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертаційній роботі та їх достовірність. Автор дисертаційної роботи дослідив методологічні, організаційні та прикладні положень побудови обліково-інформаційних систем в корпоративних об'єднаннях та їх модернізації з використанням комп'ютерно-комунікаційних технологій для найбільш повного задоволення інформаційних потреб основних користувачів. Досліджувані за даною темою питання повністю відповідають її цілям й завданням. Це дає підстави стверджувати, що мету дослідження досягнуто, поставлені завдання розв'язані у повному обсязі.

Достовірність і обґрунтованість наведених у дисертації наукових положень та пропозицій підтверджено використанням значної кількості праць вітчизняних й

зарубіжних авторів, з проблем електронних обліково-інформаційних систем в корпоративних об'єднаннях. Вміле застосування історичних, гносеологічних, абстрактно-логічних методів, процесного та факторного аналізу дозволило автору добитися відповідних результатів у пошуку оптимальних рішень з метою адаптації прогресивних комп'ютерно-комунікаційних технологій до специфіки облікових процесів у корпоративних об'єднаннях, пошуку варіантів повного інформаційного забезпечення управління з обґрунтуванням напрямів підвищення її результативності. Тема дослідження досягла поставленої мети, що підтверджується логічною структурою змісту дисертації. Повним висвітленням поставлених завдань та отриманням нових суттєвих наукових результатів наведених у висновках. За темою дисертації опублікований значний список наукових праць автора у журналах та збірниках науково-практичних конференцій, що розкривають зміст на достатньому рівні і засвідчують його внесок у вирішення актуальних проблем щодо модернізації електронних обліково-інформаційних систем в корпоративних об'єднаннях. В цілому дисертація за структурою і змістом відповідає досліджуваній темі, заявленій меті та завданням, наукові положення роботи з достатньою повнотою викладені у логічній послідовності на двадцяти дев'яťох конференціях.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація відзначається науковою новизною, що підтверджується самою назвою, де сформульовано базову концепцію модернізації електронних обліково-інформаційних систем в корпоративних об'єднаннях. До найбільш важливих результатів, що мають важливе значення для науки, можна віднести:

1. Нове трактування сутності та напрямів розвитку корпоративної форми підприємництва як об'єднання на договірній основі капіталів фізичних та юридичних осіб з метою здійснення господарської діяльності, участі в управлінні і розподілі заробленого прибутку відповідно до внесених часток чи набутого в процесі роботи майна, визначення стадій розвитку об'єднань корпоративного типу, головних ознак діяльності таких об'єднань та облікових процесів у них (стор. 68-71).

2. Теоретичне обґрунтування сутності електронної обліково-інформаційної системи, що базується на повній автоматизації реєстрації, обробки, передачі і зберігання облікових даних, визначення нових її якісних характеристик - таких як використання можливості бездокументного збору первинних даних, електронної обробки і передачі узагальненої інформації, делегування облікових повноважень, дистанційності обробки та комунікаційної зручності передачі інформації, формування інтегрованих баз даних і розподілений доступ до інформаційних потоків, перманентність та вільна періодичність обробки й одержання вихідної інформації та генезис їх розвитку (стор. 85-136).

3. Пропозиції щодо документування: замість елементу методу бухгалтерського обліку «документація», що засвідчує уже сформовані на різних стадіях облікової роботи документи, реєстри, звіти, цілком логічно пропонується застосовувати термін «документування», а також пропозиції щодо розмежування електронних, цифрових та електронно-цифрових документів, використання у вітчизняних умовах електронного інвойсингу, відведення для обліку бездокументних (безпаперових) розрахунків окремого рахунку бухгалтерського обліку (стор. 156-162, 210, 234-235).

4. Аргументація щодо побудови нової парадигми бухгалтерського обліку та формування звітної інформації на базі передових методів електронної обробки даних, безпаперової реєстрації операцій, їх автоматичного групування на бухгалтерських рахунках, зберігання даних на віддалених сервісах, у хмарному середовищі, через систему блокчейн, цифровому просторі, набуття обліково-звітною інформацією ознак, що властиві продукту діяльності, предмету купівлі-продажу та інше (стор. 256-262).

5. Логічно завершеною видається побудована здобувачкою концептуальна модель організації електронної обліково-інформаційної системи з виокремленням у ній локальних, внутрішньокорпоративних та зовнішніх комунікацій, акцентуванням ролі і значення модуля щодо інформаційної системи облікового забезпечення у побудові загальної системи планування ресурсів підприємства чи корпорації (стор. 307-311).

6. Цінними для поглиблення інформаційного забезпечення діяльності

корпоративних об'єднань можуть бути пропозиції щодо уведення до звітності, зокрема до Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід), показників прибутковості зареєстрованого капіталу, що має служити додатковим чинником при оцінці ефективності інвестиційних вкладень в акціонерні товариства, а також доводи щодо потреби у створенні Єдиного універсального порталу звітності України, який би містив усі необхідні щодо електронного звітування сервіси для різних користувачів (стор. 425-427).

7. Новою є ідея щодо необхідності формування корпоративної політики з визначенням та проектуванням її основних елементів, таких як внутрішньокорпоративна цінова політика, облікова, дивідендна, політика консолідації капіталу і захисту інформації, корпоративної етики і соціальної відповідальності (стор. 342-359).

8. Важливого значення набуває розкриття економічної сутності та практичне втілення ідеї щодо побудови внутрішньокорпоративного обліку з організацією електронного документообігу та внутрішніх зв'язків, документуванням облікової політики, розробкою спеціального положення про використання системи електронного документообігу та електронних документів в обліку і діловодстві (пункт 4.2).

9. Викликає певний інтерес запропонована структурно-логічна модель факторної оцінки рентабельності операційної діяльності корпоративного об'єднання з поетапним аналізом чотирьох груп чинників, розробкою алгоритмів за кожним із них та обґрунтуванням можливості автоматизованого розрахунку окремих показників і узагальнення інформації (стор. 428-437).

Практична цінність положень, результатів та висновків. Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що запровадження в практику розробок і рекомендацій авторки сприятиме більш повному та своєчасному задоволенню інформаційних потреб як внутрішніх, так й зовнішніх користувачів інформації. Пропозиції здобувачки прийняті для практичного використання у багатьох підприємствах, установах, об'єднаннях корпоративного типу, зокрема, таких як: Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України (довідка № 32 від 14.03.2024 р.), Служба відновлення та розвитку інфраструктури у

Тернопільській області (довідка № 2024-01-15 від 15.01.2024 р.), ПрАТ «Холдингова компанія «ЕКО-ДІМ» (довідка № 141 від 12.02.2024 р.), Група компаній «ВОДАЛЕНД» (ТОВ «Водаленд Україна» (довідка № 53 від 12.09.2023 р.), ТОВ «Водаленд Індастрі» (довідка № 29 від 07.09.2023 р.), ТОВ «Бетоніка» (довідка № 27 від 20.09.2023 р.), ТОВ «Фіберіка» (довідка № 12 від 18.09.2023 р.), ТОВ «Сієфджи Трейдинг» корпоративного об'єднання «Контінентал Фармерз Груп» (довідка № 03-15 від 20.03.2024 р.), ТОВ «Тервікнопласт» (компанія «VIKNAR'OFF™») (довідка № 15 від 21.02.2024 р.), ТОВ «Пуск і наладка» (довідка № 12/001 від 07.12.2023 р.), ТОВ «Старфуд» (довідка № 12 від 19.10.2023 р.), Аудиторські фірми «Консул» (довідка № 27 від 17.04.2023 р.) та «Західаудит» (довідка № 20240507-01 від 07.05.2024 р.).

Результати дослідження знайшли застосування у навчальному процесі Західноукраїнського національного університету при викладанні дисциплін: «Проектування інформаційних систем і АРМ бухгалтера», «Організація автоматизованого робочого місця бухгалтера», «Автоматизоване робоче місце бухгалтера», «Облік промислового виробництва», «Облік міжнародних операцій», «Облік і звітність за міжнародними стандартами», «Автоматизація формування та подання звітності», «Аналіз ризикоорієнтованих операцій», «Тренінг з фаху», «Тренінг зі спеціальності», «Облік, оподаткування і правове регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності», «Основи обліку і оподаткування», «Бухгалтерський облік і оподаткування», «Теорії та концепції бухгалтерського обліку», «Діджиталізація обліку» (довідка № 126-28/2746 від 29.12.2023 р.).

Повнота висвітлення наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих працях. Висновки та пропозиції здобувачки у достатній мірі викладені у 60 наукових публікаціях, з них: 24 наукові публікації, які відображають основні наукові результати, в тому числі 4 статті у наукових періодичних виданнях, які індексуються у базі даних Web of Science, 19 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у науковому періодичному виданні іншої держави, 36 наукових публікацій, що додатково відображають наукові результати дисертації. Загальний обсяг опублікованих праць становить 28,5 друк.

арк., особисто авторці належить 22,4 друк. арк., серед них: наукових праць, в яких висвітлені основні результати наукових досліджень за темою дисертації, – 14,6 друк. арк.; наукових праць, що додатково відображають наукові результати дисертації, – 7,8 друк. арк.

У роботах, опублікованих у співавторстві, виділено особистий внесок здобувачки, що відображено у списку опублікованих робіт за темою дисертації. На захист представлено лише власні наукові розробки автора.

Обсяг висвітлених результатів дисертації у наукових публікаціях є достатнім.

Оцінка змісту дисертаційної роботи. Дисертація «Модернізація електронних обліково-інформаційних систем в корпоративних об'єднаннях» включає вступ, чотири розділи, висновки, список використаних джерел та додатки.

Вступ розкриває актуальність, обґрунтування наукової та практичної цінності, об'єкта та предмета дослідження, мету, завдання, зв'язок теми дисертації з науковими планами кафедри, дані щодо апробації на науково-практичних конференціях та кількості і обсягу публікацій автора.

Розділ 1 «Теоретичні основи функціонування електронних обліково-інформаційних систем у корпоративних об'єднаннях» присвячено теоретичним питанням корпоративним об'єднанням, ролі електронних обліково-інформаційних систем та їх розвитку в бухгалтерському обліку корпоративних об'єднань.

Розділ 2 «Електронне документування в обліку корпоративних об'єднань та його модернізація» пов'язаний з висвітленням питань документування та систем електронного документування фактів господарської діяльності в обліку, а також наведений зарубіжний досвід електронного документування з пропозиціями, щодо впровадження такого досвіду в вітчизняній практиці.

Розділ 3 «Організаційно-методологічні засади формування електронної обліково-інформаційної системи в корпоративних об'єднаннях» зосереджує увагу на питаннях побудови обліково-інформаційної системи в корпоративних об'єднаннях, висвітлені підходи до модернізації електронної звітності в

корпоративних об'єднаннях.

Розділ 4 «Політика організації внутрішньокорпоративного обліку з використанням електронних обліково-інформаційних систем» окреслює питання внутрішньокорпоративної політики та її впливу на облікові процеси з використанням електронних інформаційно-комунікаційних технологій та захисту електронної облікової звітності.

Кожен з розділів завершується висновками і пропозиціями. Дисертація написана діловою українською мовою. Стиль – науковий, характерний для галузі знань економічної науки, за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності).

Академічна доброчесність. При аналізі дисертації та публікацій у яких висвітлені наукові результати дослідження не виявлено порушень. За результатами перевірки текст роботи не містить запозичень без належного посилання на використані джерела. Зміст дисертації опубліковано в наукових виданнях, у роботах опублікованих в співавторстві використано лише ті ідеї та положення, що є результатом власних досліджень.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації Загалом, позитивно оцінюючи подану до захисту дисертацію Назарової Ірини Ярославівни та враховуючи повноту викладеного основного змісту дисертації, науковий стиль, аргументованість висновків, положень та досягнутих результатів, у дисертації є окремі положення які можуть бути предметом дискусії:

1. Слід віддати належне необхідності запровадження окремого синтетичного рахунку 38 «Розрахунки, підтвержені цифровими документами та за бездокументарними операціями», що відповідає останнім тенденціям цифровізації бізнес-процесів та облікових систем й значно спрощує здійснення контролю за такими операціями, а також дозволяє сформувати окрему інформаційну базу для проведення аналітичних розрахунків (стор. 235). Разом з тим, в тексті дисертації не зазначено чи при відображенні резервів сумнівних боргів автор пропонує формувати їх для усієї дебіторської заборгованості, що відображається на рахунках 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», 37 «Розрахунки з

різними дебіторами» чи для окремих видів. Відповідно до НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», резерви сумнівних боргів створюються лише за поточною дебіторською заборгованістю, що погашається грошовими коштами або їх еквівалентами, інструментами власного капіталу, тобто для заборгованості за товари, роботи, послуги. У зв'язку з цим формувати і відображати резерви сумнівних боргів на рахунку 37 «Розрахунки з різними дебіторами» немає необхідності.

2. У дисертаційній роботі доцільно було б більш детально розглянути перспективи інтеграції новітніх комп'ютерно-комунікаційних технологій в облікових цілях, серед яких особливо важливим є врахування трансформаційних змін в обліковій теорії та практиці під впливом масової імплементації технології блокчейн, а також інструментів штучного інтелекту з метою підвищення ефективності інформаційних систем обліку.

3. Дискусійною є пропозиція авторки щодо відновлення як обов'язкового реквізиту печатки для ідентифікації суб'єкта господарювання, що дозволяє, на думку автора, відокремити документи, підписані посадовими особами заради особистих інтересів від документів, оформлених від імені суб'єкта господарювання-юридичної особи (стор. 404). Обов'язковим реквізитом, що, на даний час, засвідчує легітимність електронного документа є кваліфікований електронний цифровий підпис посадової особи, що містить необхідні дані для ідентифікації підписанта, зокрема прізвище, ім'я, по батькові співробітника, його посаду і місце роботи. Електронна печатка може бути лише додатковим реквізитом, оскільки містить тільки назву і код підприємства. Тому лише її недостатньо, щоб встановити особу підписанта.

4. Враховуючи, що робота повністю присвячена дослідженню електронних обліково-інформаційних систем, на нашу думку, автору варто було б розробити та навести власний підхід до оцінки ефективності запровадження таких інформаційних систем та цінності інформації. Зокрема, значно підсилив би дисертацію проведений аналіз вартісної оцінки доцільності впровадження й використання різного роду модифікацій облікових інформаційних систем.

Зазначені недоліки загалом не знижують науково-практичної цінності дисертаційного дослідження, проте можуть бути підставою для обговорення під час захисту дисертації.

Зазначені недоліки загалом не знижують науково-практичної цінності дисертаційного дослідження, проте можуть бути підставою для обговорення під час захисту дисертації.

Загальний висновок. Дисертаційна робота характеризується новизною, має практичну цінність та в цілому відповідає вимогам, що передбачені пунктами 7, 8, 9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 1197 від 17.11.2021 р.

Враховуючи актуальність проблеми та результати проведеного дослідження, вважаємо, що дисертація «Модернізація електронних обліково-інформаційних систем в корпоративних об'єднаннях» є завершеною, самостійною науковою роботою, що виконана на достатньо високому науково-теоретичному і практичному рівні, а її автор - Назарова Ірина Ярославівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент,

доктор економічних наук, професор, декан
факультету економіки, управління та інженерії
Мукачівського державного університету

Марина РЕСЛЕР

Підпис доктора економічних наук, професора, декана ФЕУІ Марини РЕСЛЕР засвідчую:

Учений секретар
кандидат економічних наук, доцент
Мукачівського державного університету

Оксана КОРОЛОВИЧ